

"Mana ekonomika" (ME) izmantošana 7.–9. klašu mācību procesā

Margita Jirgensone, Jelgavas Spīdolas Valsts ģimnāzijas skolotāja, ME līdzautore

1. ME materiāli izmantojami, lai sasniegtu mācību priekšmeta *Sociālās zinības* 1.–9. klasei standarta sasniedzamos rezultātus (SR), tos var pilnvērtīgi sasaistīt ar *Sociālās zinības* 7.–9.kl. jaunās mācību programmas parauga satura dažādiem tematiem (jautājumiem).

Piemērs:

Sociālās zinības. Mācību priekšmeta programma pamatzglītībā

7.1. Kā pilnveidot savu personību?	7.2. Kā vadīt stresu?	7.3. Kā ģimene ietekmē identitātes veidošanos?	7.4. Kā plānot un sasniegt mērķi ilgtermiņā?
8.1. Kā notiek ražošana?	8.2. Kā darbojas tirgus?	8.3. Kāda ir banku loma naudas apritē?	8.4. Kāpēc jāmaksā nodokļi?
9.1. Kāda ir Satversmes loma demokrātiskā valstī?	9.2. Kā un kādi likumi aizsargā cilvēktiesības?	9.3. Kā pilsoniskā līdzdalība palīdz risināt pretrunas sabiedrībā informācijas laikmetā?	9.4. Kā ilgtspējīgi izmantot globalizācijas priekšrocības un mazināt draudus?

8.2. Kā darbojas tirgus?

Programma		
8.2. Kā darbojas tirgus? (8-10 stundas)		2. tēma 3. tēma
Temata apguves mērķis: analizējot tirgus situāciju gadījumus un oficiālos statistikas datus, raksturo pieprasījumu un piedāvājumu, tos ietekmējošos faktoros, lai prognozētu savu turpmāko ekonomisko rīcību tirgū. Veido idejas koncepciju, izgatavo un noformē izstrādājumu, kas atbilst konkrētai mērķauditorijai.		
Ziņas	Prasmes	
<ul style="list-style-type: none"> Patērētāji un ražotāji apzinās pieejamos resursus un to izmantošanas alternatīvas, plāno savu rīcību tirgū. (S.Li.5.) Tirgus veidus nosaka dažādi kritēriji: konkurences līmenis, preču/pakalpojumu veids, ģeogrāfiskais izvietojums; tas jāņem vērā, ražojot preces un sniedzot pakalpojumus. (S.Li.4.) Tirgus līdzsvara apstākļos optimāli tiek apmierinātas patērētāju un ražotāju vajadzības. (S.Li.5.) Cenas un preču daudzuma izmaiņas tirgū ir likumsakarīgas, tās ietekmē dažādi faktori. (S.Li.5.) Mūsdienu demokrātijas apstākļos saglabājas nepieciešamība pēc valdības iejaukšanās tirgus mehānismā. (S.Li.5., S.Li.8.) Darba tirgū cilvēki pārdod savas zināšanas un prasmes. 	<ul style="list-style-type: none"> Atlasa, apkopo informāciju grafiskos modeļos, konstruē pieprasījuma un piedāvājuma līknes un interpretē tās. Aprēķina ražotāja ienākumu, nosaka preču pārpalikumu. Skaidro pieprasījuma un piedāvājuma mijiedarbības likumsakarības, prognozē savu rīcību konkrētā tirgus situācijā. Kritiski izvērtē valdības iejaukšanās nepieciešamību tirgū, balstoties uz gadījumu analīzi. Analizē statistikas datus, preses publikācijas un citus avotus, lai izvērtētu konkrētus gadījumus ekonomikā un veiktu likumsakarību aprakstu/vispārinājumu. Pārdod saražoto preci, izvērtē ekonomiskos ieguvumus un zaudējumus. Veido idejas koncepciju (izskats, stāsts, noformējums, dažādas mērķauditorijas) un attēlo to skicēs. Šuj pārnesumdirienu, slēpto atslūvumdirienu. Šuj ar šujmašīnu (overlocku) vīles un detaļas (rāvējslēdzējs, kabatas, lences, aizdares) atbilstoši vajadzībai un pielietojumam. Skicē, modelē apģērbus vai aksesuārus. Veic ķermeņa mērīšanu apģērba piegrieztnes izmēra izvēlei vai konstruēšanai. Zīmē piegrieztni vai šablomu aksesuāru izgatavošanai vai konstruē apģērba piegrieztni. Šuj apģērbus vai aksesuārus pēc piegrieztnes vai pārveido gatavu apģērbus (stila izmaiņas, detaļu nomaiņa). 	

2. ME materiāls paredzēts gan skolēniem, gan skolotājiem.

Slēgtajā sadaļā *ME skolotājiem* tiek sniegts ieskats, kā skolēnam darīt zināmu katras tēmas nozīmīgumu – tas skolotājam palīdz precīzāk plānot temata apguvi.

3. Katras tēmas noslēgumā ieteicams pārbaudīt, vai skolēni izpratuši būtiskākās likumsakarības, izmantojot ME ieteikto atgriezenisko saiti un pārbaudes darbus. Tēmu apguves laikā skolēniem lieti noder temata atsegumi un kopsavilkuma shēmas.

Piemērs: <https://www.naudasskola.lv/mana-ekonomika/skolotajiem/limeni/7-9/tirgus-un-cena>

Kā digitālo mācību līdzekli ME var izmantot skolotājs?

ATGRIEZENISKĀ SAITE UN PĀRBAUDES DARBS

Tēmas noslēgumā ieteicams pārbaudīt, vai skolēni izpratuši būtiskākās likumsakarības.

- Preču un pakalpojumu cenas ietekmē dažādi faktori. To nosaka galvenokārt piedāvājums un pieprasījums jeb tirgus mehānisms. Tirgus situāciju var attēlot ar pieprasījuma un piedāvājuma tabulu, kā arī ar pieprasījuma un piedāvājuma līknēm.
- Ja cenas pārmaiņas būtiski ietekmē pieprasīto daudzumu, tad pieprasījums ir elastīgs. Ja cenas pārmaiņas būtiski neietekmē pieprasīto daudzumu, tad pieprasījums ir neelastīgs.
- Tirgu un cenu veidošanas var ietekmēt dažādi faktori – gan konkurence, gan pastāvošā ekonomiskā sistēma.

Pārbaudes darbs

- Tēmas "Tirgus un cena" pārbaudes darbs (.PDF)
- Tēmas "Tirgus un cena" pārbaudes darbs (Word.DOC)

Skolotājs var uzdevumus pārbaudes darbā arī nomainīt vai dot papildu uzdevumus.

- Tēmas "Tirgus un cena" pārbaudes darba papildu uzdevumi (.PDF)
- Tēmas "Tirgus un cena" pārbaudes darba papildu uzdevumi (Word.Doc)
- Tēmas "Tirgus un cena" pārbaudes darba un papildu uzdevumu atbildes (.PDF)
- Tēmas "Tirgus un cena" pārbaudes darba un papildu uzdevumu atbildes (Word.Doc)
- Tēmas "Tirgus un cena" atsegums skolēniem (.PDF)

4. Slēgtajā sadaļā *ME skolotājiem* tematu atsegumos tiek piedāvātas idejas stundas aktualizācijas, apjēgšanas un refleksijas fāzēm, lai atvieglotu mācību procesa organizēšanu un piedāvātu variantus mācību procesa dažādošanai.

5. Grupu darbus var izmantot ne tikai klātienēs, bet arī attālinātajā mācību procesā. Tiem ir ērti lietojamas darba lapas, izdales materiāli, piedāvātas arī iespējamās skolēnu atbildes, dažādi grupu darba norises scenāriji, pielāgojot tos klases vajadzībām.

Piemērs: <https://www.naudasskola.lv/mana-ekonomika/skolotajiem/limeni/7-9/darba-tirgus/nodarbinatiba>

Mācību stundas 1. variants (skolēni paši meklē statistiskos datus).

1. grupas darba lapa

Darba uzdevums: **raksturojiet bezdarbniekus pēc dzimuma!**

1. Uzraksti avotu interneta adreses!
2. Izkopē statistiskos datus un citu vajadzīgo informāciju!
3. Uzraksti secinājumus!

2. grupas darba lapa

Darba uzdevums: **raksturojiet bezdarbniekus pēc vecuma!**

1. Uzraksti avotu interneta adreses!
2. Izkopē statistiskos datus un citu vajadzīgo informāciju!
3. Uzraksti secinājumus!

3. grupas darba lapa

Darba uzdevums: **raksturojiet bezdarbniekus pēc izglītības līmeņa!**

1. Uzraksti avotu interneta adreses!
2. Izkopē statistiskos datus un citu vajadzīgo informāciju!
3. Uzraksti secinājumus!

4. grupas darba lapa

Darba uzdevums: **raksturojiet bezdarbniekus pēc profesijas!**

1. Uzraksti avotu interneta adreses!
2. Izkopē statistiskos datus un citu vajadzīgo informāciju!
3. Uzraksti secinājumus un atbildi uz jautājumiem! Kāpēc atšķiras bezdarba līmenis dažādos reģionos? Kāds bezdarba līmenis ir jūsu reģionā?

6. grupas darba lapa

Darba uzdevums: **raksturojiet, kā mainījies brīvo darbvietu skaits!**

1. Uzraksti avotu interneta adreses!
2. Izkopē statistiskos datus un citu vajadzīgo informāciju!
3. Uzraksti secinājumus un atbildi uz jautājumu: kāpēc notikušas šādas pārmaiņas?

Mācību stundas 2. variants (skolotājs iedod sagatavotus statistiskos datus).

1. grupas darba lapas izdales materiāls

Darba uzdevums: raksturojiet bezdarbniekus pēc dzimuma! Iepazīstieties ar statistiskajiem datiem un uzrakstiet secinājumus!

2019. gada 2. ceturksnis	Bezdarbnieku skaits (tūkst.)			
	Vīrieši		Sievietes	
	15-74 gadi	15-64 gadi	15-74 gadi	15-64 gadi
	38,5	38,2	23,0	22,7

2019. gada 2. ceturksnis	Bezdarba līmenis (%)			
	Vīrieši		Sievietes	
	15-74 gadi	15-64 gadi	15-74 gadi	15-64 gadi
	8,0	8,2	4,7	4,9

Avots: https://data7.rsb.gov.lv/index.php?socialize=table_mod&_lang=lv&item=48&ID=1905.pu?view=0572266-8d46-4933-a071-9205-0930a

6. Lietišķo spēļu pielietošana mācību procesā palīdz sasniegt izvirzītos SR. Pēcspēles diskusijas ir tikpat svarīgas kā pats spēles process, sniedzot skolēniem padziļinātāku izpratni par apgūstamajiem jautājumiem.

Piemērs: <https://www.naudasskola.lv/mana-ekonomika/skolotajiem/limeni/7-9/uznemejs/uznemuma-darba-razigums>

Spēle "Piparkūku cepšana" - tematā uzņēmuma darba ražīgums

8.1. Kā notiek ražošana?	8.2. Kā darbojas tirgus?	8.3. Kāda ir banku loma naudas apritē?	8.4. Kāpēc jāmaksā nodokļi?
--------------------------	--------------------------	--	-----------------------------

8.1. Kā notiek ražošana? (1. variants)

Ieteicamais laiks temata apguvei: 8-10 mācību stundas sociālās zinības (5), 18 mācību stundas dizainā un tehnoloģijās (T)

Temata apguves mērķis: analizējot tuvākajā apkārtnē esošos uzņēmējdarbības piemērus, izveidot biznesa plānu vai skolēnu mācību uzņēmumu, lai iegūtu praktisku pieredzi uzņēmējdarbības uzsākšanā (konkrēta produkta ražošanā konkrētai mērķauditorijai). Salīdzināt ar rokām un ar tehnoloģijām izgatavotus izstrādājumus, to izgatavošanai nepieciešamos resursus un izgatavot dizaina izstrādājumus.

Komplekss sasniedzamais rezultāts

- Balstoties uz konkrētiem piemēriem, analizē uzņēmēja lomu resursu organizēšanā, lai radītu jaunu preci vai pakalpojumu; analizē dažādas uzņēmējdarbības formas un to priekšrocības. (=S.9.4.2., =S.9.5.3.)
- Levāro intelektuālā īpašuma un personas datu aizsardzības noteikumus un izvērtē šo noteikumu neievērošanas sekas. (S.9.3.3., T.9.3.3.6.)
- Skaidro darba ražīguma ietekmi uz ekonomisko situāciju un indivīda un sabiedrības labklājību. (S.9.4.1.)
- Vietējas nozīmes uzņēmējdarbības pasākumos gūst praktisku uzņēmējdarbības pieredzi, analizē sava mācību uzņēmuma darbību, nosakot tā pelnu, ražīgumu, kā arī izstrādā priekšlikumus uzņēmuma konkurētspējas uzlabošanai. (S.9.4.3.)
- Salīdzina ar rokām un rūpnieciski radītus izstrādājumus, pēta, kā tie tiek izgatavoti un kādas ir šo izstrādājumu priekšrocības un trūkumi. (T.9.3.4.1.)
- Izmanto programmvadāmu darbģaldu, lai izgatavotu izstrādājumus, to vairākkārt testējot. (T.9.4.1.2.)

PLĀNOTIE SKOLĒNAM SASNIEDZAMIE REZULTĀTI

- Izprot uzņēmējdarbības uzsākšanas principus, izveidojot darbības plānu preču vai pakalpojumu ražošanai un izvērtējot tā īstenošanai nepieciešamos resursus un izmaksas.
- Spēj izvērtēt, kā uzņēmums plāno budžetu un kādi ir uzņēmēja ierobežojumi un alternatīvās izvēles. Spēj noteikt uzņēmumu finanšu resursu avotus.
- Apzinās riskus un guvumus, ko izvērtē uzņēmēji, uzsākot uzņēmējdarbību.
- Izprot, kā uzņēmums var paaugstināt darba ražīgumu un kā tas ietekmē uzņēmuma un darbinieku ienākumus.
- Izprot uzņēmēja lomu sabiedrībā un valsts labklājības celšanā. Vienlaikus apzinās, ka apkārtējā sabiedrība un tās izveidotā infrastruktūra ir pamats uzņēmēja un viņa darbinieku darba ražīgumam (piemēram, nodrošinot izglītības un veselības līmeni), drošībai, u.c. Lai to nodrošinātu, uzņēmēji, tāpat kā privātpersonas, maksā nodokļus.

Mācību uzdevumi

Noskaidrot, kā var paaugstināt darba ražīgumu uzņēmumā un kāda ir darba ražīguma nozīme uzņēmuma ienākumu paaugstināšanā.

7. Skolotājiem pieejami dažādi palīgmateriāli (teorija, atbilžu piemēri, papildinformācija skolotāja darbam u.c.) – tādējādi sniedzot atbalstu tiem, kuri uzsāk ekonomikas jautājumu mācīšanu un/vai tiem, kas vēlas papildus izziņāt kādu apgūstamo tēmu.

8. Darba lapu vizuālais noformējums ir būtisks akcents ME materiālos – to var izmantot arī kā ierosinājumu diskusijām. Zīmējumu autors: Gatis Šļūka, sīktēlu autors: Ainis Permīns (par autortiesībām un saišu veidošanu: <https://www.naudasskola.lv/lv/par-mana-ekonomika>).

Piemērs:

7.-9. klase
Darba lapa
Darbaspēles pieprasījums un piedāvājums
1. pielikums (Darba lapa)

1. uzdevums. Ieraksti, kurā situācijā ir darba pieprasījums un kurā – darba piedāvājums!

Uzraksti, kādu darbinieku grib redzēt darba devējs!

7. un 8. klase
Vizuālais darba lapa
Kas kopīga visām šīm situācijām?

Zīmējumu autors - Gatis Šļūka

1. uzdevums grupu darba lapā (7. pielikums).

Tālāk skolēni izlasa 1. rindkopu un apskata divas karikatūras.

ELASTĪGS PIEPRAŠĪJUMS

Labas cenas!

Aizmirstiet!

NEELASTĪGS PIEPRAŠĪJUMS

maize 0.80€

maize 2.40€

2.40€ bet maizē vismaz 10 vāgā!

Skolēnu uzdevums – izveidot karikatūras 2.-5. rindkopai. Darbu var veikt individuāli, pāros vai grupās.

Uzdevuma situācijas

Inflācija

1. uzdevums. Uzraksti definīcijas (skaidrojumus) dotajiem ekonomikas terminiem!

Inflācija –

Naudas vērtība –

2. uzdevums. Ieraksti tekstā trūkstošos vārdus!

Cena ir preces vai pakalpojuma Pakalpojumu un preču
 cenu pircējam ietekmē vairāki; piemēram, kūkai pievienojot
 vai mainot citus; mainās kūkas forma, garša un izskats. Katrs atsevišķais cenu veidojošais faktors
 dažādu apstākļu ietekmē – ražotājs vai pārdevējs var vēlēties palielināt, var
 mainīties ražošanas izmaksas un arī

3. uzdevums.

kases čekā un samaksas paziņojumā!
 un paziņojuma datus, tabulā daudzpunktes vietā ieraksti

iciju un ieraksti, cik pašlaik maksā attiecīgās markas benzīns stunda (kWh)!
 elektrības cenas dažādajos laika periodos un ieraksti

Maksa par elektroenerģiju	
Datums	14.05.05. Reģistrācija 023583

9. Pārbaudes darbu saturs ir viegli rediģējams un pielāgojams konkrētās klases vajadzībām – skolotājiem ir iespēja izmantot arī papildu uzdevumus, vērtēšanas kritērijus un piedāvātās atbildes.